

Gemeente van Christus,

Vandaag vieren we Bevrijdingsdag, niemand zal het hebben gemist, de vlaggen wapperen. In Zwolle is weer een groot Bevrijdingsfestival, het zal zijn losgebarsten als straks hier de kerkdeuren opengaan. Op de website van het Bevrijdingsfestival Overijssel staat een aantal filmpjes gemaakt door studenten van CIBAP, kunstvakschool hier in Zwolle. We kijken naar een daarvan. Het heet: sta stil bij de betekenis van vrijheid.

(Filmpje kijken)

Het comité 4 en 5 mei reikt jaarlijks een thema aan voor de viering van bevrijdingsdag. Vandaag is het thema *In vrijheid kiezen*. Dat kiezen, dat heeft te maken met 100 jaar algemeen kiesrecht in Nederland, en met 2 keer verkiezingen dit jaar, de verkiezingen voor de provinciale staten die we al achter de rug hebben en de Europese verkiezingen waarvoor de stembiljetten in de afgelopen week in de bus vielen.

Bevrijdingsdag is een dag waarop we vieren dat Nederland bevrijd werd van de Duitse bezetting, het einde van de Tweede Wereldoorlog. Bevrijdingsdag is ook, meer en meer, een dag waarop we worden uitgenodigd om na te denken wat vrijheid voor onszelf betekent.

Het comité 4 en 5 mei verwijst terug naar de rede die de Amerikaanse president Franklin Roosevelt uitsprak in januari 1941, een rede die de geschiedenis inging als de rede van de 4 vrijheden. Roosevelt formuleerde 4 vrijheden die voor iedereen, overal ter wereld, zouden moeten gelden. Vrijheid van meningsuiting, vrijheid van godsdienst, vrijheid van gebrek (dat gaat over voldoende voedsel en een goed bestaan voor ieder mens) en vrijheid van angst. Deze vier vrijheden vormden na de oorlog het fundament voor de Universele Verklaring van de Rechten van de mens. Eleanor Roosevelt, vrouw van Franklin, speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van die verklaring.

In het filmpje dat we net keken springt vooral de vrijheid van meningsuiting eruit, kunnen zeggen wat je wilt, je kunnen kleden zoals je wilt, en misschien ook wel de vrijheid van gebrek: van niemand afhankelijk zijn.

Wat is vrijheid voor jou? Bevrijdingsdag is een goede aanleiding om hier vandaag, in de kerk, ook aan de hand van een aantal teksten uit de Bijbel hierover na te denken, als verdieping in dat gesprek: wat is vrijheid?

Vrijheid en bevrijding zijn begrippen die in de Bijbel een behoorlijk centrale plaats innemen.

Een paar verhalen komen als een soort rode draad telkens terug, als het over vrijheid gaat. Het eerste kernverhaal is het verhaal over de bevrijding van het volk Israël uit Egypte, verteld in het boek Exodus, Uittocht.

Het volk Israël moest ondraaglijke slavenarbeid verrichten in Egypte en de farao was van plan het volk uit te roeien, alle jongetjes die werden geboren moesten worden gedood. Het boek Exodus vertelt dat God het lijden van het volk niet langer kon aanzien en Mozes de opdracht gaf het volk te gaan bevrijden. Dit bevrijdingsverhaal mag nooit worden vergeten, we lezen die teksten net dat het volk opdracht krijgt om ieder jaar de bevrijding te gedenken.

Bevrijding, vrijheid, staat zo tegenover slavernij. Het volk van God zal leven als vrije mensen, niet als slaven. Het gaat hier niet over een soort vrijheid die inhoudt dat iedereen volstrekt zelf zal bepalen hoe hij leeft, een vrijheid die ook gemakkelijk tot een soort losgeslagen vrijheid kan leiden. Het volk is bevrijd maar er gelden wel nieuwe regels, er is allerlei wetgeving, soms heel gedetailleerd, in het land waar het volk zich zal vestigen. Maar het is wel heel kenmerkend dat in die wetgeving steeds wordt teruggegrepen op die bevrijding, en op de principes van vrijheid. De 10 geboden beginnen dan ook met de herinnering aan die bevrijding uit Egypte: ik ben de Heer uw God die u uit Egypte, uit de slavernij heeft bevrijd.

Het meest opvallende onderdeel uit al die regels voor het volk Israël vind ik zelf wel de regelingen rond het sabbatsjaar en het jubeljaar. Het sabbatsjaar, daar horen we nu ook nog wel eens een soort verwijzing naar, als iemand een 'sabbatical' neemt: een periode van vrij zijn, vrij van werk en andere verplichtingen, om tot rust te komen, na te denken, stil te staan bij je leven en wat je misschien ook anders zou willen.

Een sabbatsjaar voor Israël moest iedere 7^e jaar worden gehouden. Het was een jaar waarin het land niet mocht worden bewerkt. De mensen moesten eten van wat er spontaan boven kwam, en van hun eigen voorraden. Iedereen was vrij om alles van het land te verzamelen en te eten, ook de slaven en slavinnen wordt er expliciet bij gezegd. In het jubeljaar ging het er nog een stuk rigouzeuzer aan toe. Na 7 periodes van 7 jaren was het 50ste jaar aangewezen als jubeljaar.

We lezen erover in Leviticus 25: 8 – 12

'Na verloop van zeven sabbatsjaren, na zeven maal zeven jaar, wanneer er negenenveertig jaren verstreken zijn, moeten jullie op de tiende dag van de zevende maand de ramshoorn luid laten schallen. Op Grote Verzoendag moet in heel het land de ramshoorn schallen. Elk vijftigste jaar zal voor jullie een heilig jaar zijn, waarin kwijtschelding wordt afgekondigd voor alle inwoners van het land. Dit is het jubeljaar waarin ieder naar zijn eigen grond en zijn eigen familie kan terugkeren.

Het jubeljaar wordt verbonden aan de bevrijding uit Egypte: *Ik ben de Heer jullie God, die jullie uit Egypte heeft geleid om jullie Kanaän in bezit te geven en jullie God te zijn (Leviticus 25 : 38).*

Het jubeljaar was een jaar waarin alle schulden werden kwijtgescholden, waarin alle land terugging naar de oorspronkelijke eigenaar. Ook als mensen zo arm waren geworden dat ze gedwongen waren geweest om slavenarbeid te doen kwamen ze in dat jubeljaar weer vrij. Het is een bevrijding uit allerlei structuren van ongelijkheid, die mensen steeds verder op achterstand laten komen. In dat 50^e jaar kreeg iedereen de kans om echt opnieuw te beginnen, met gelijke rechten en kansen. Het is zeer de vraag of dit jaar in de praktijk ooit echt is uitgevoerd, maar ik vind het een prachtig aansprekend voorbeeld van hoe een principe van vrijheid hier wordt doorgevoerd, zichtbaar wordt. En hoe vrijheid, bevrijding en recht ook sterk samenhangen. Een samenleving waarin verschillende steeds groter worden is uiteindelijk voor niemand goed, houdt iedereen gevangen.

In het evangelie van Lucas wordt de verbinding gelegd tussen Jezus en dat jubeljaar, ook wel genadejaar genoemd. Met Jezus breekt een genadejaar van de Heer aan, waarin mensen hun vrijheid terugkrijgen. In Lucas 4 wordt verteld dat Jezus in de synagoge in Nazaret, de plaats waar hij was opgegroeid, voorlas uit de boekrol van de profeet Jesaja, en deze woorden las:

De Geest van de Heer rust op mij want hij heeft mij gezalfd. Om aan armen het goede nieuws te brengen heeft hij mij gezonden, om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden het herstel van hun zicht, om onderdrukten hun vrijheid te geven, om een genadejaar van de Heer uit te roepen.

Na het lezen van die woorden zegt Jezus tegen zijn toehoorders: vandaag hebben jullie deze schrifttekst in vervulling horen gaan. Jezus identificeert zich met die woorden en beloften van bevrijding, vrijheid en het jubeljaar.

In die teksten van Paulus die we zojuist hebben lezen uit de brief aan de Galaten grijpt hij terug op die tegenstelling tussen vrijheid en slavernij.

Christus heeft ons bevrijd, zegt Paulus. Het gaat Paulus om de bevrijding van Pasen, het feest dat we vierden 2 weken geleden, dat Jezus de dood en de duistere machten heeft overwonnen. Pasen en Pesach, die feesten hangen nauw samen. De Pesachmaaltijd waarop de bevrijding uit Egypte telkens weer wordt herdacht en dat Paasfeest, feest van bevrijding.

Christus heeft ons bevrijd, maar bevrijd waarvan dan? Dat is nog niet zo gemakkelijk in 1 woord uit te drukken, in het Nieuwe Testament worden verschillende dingen genoemd. Bevrijding gaat over bevrijding van schuld en zonde, we zijn bevrijd uit een situatie waarin we steeds maar schuldig tegenover God zouden staan. Vrijheid betekent nu dat we vrij tegenover God staan, dat we mogen leven van genade en vergeving, dat er steeds een nieuw begin gemaakt kan worden.

Paulus noemt ook de slavernij van de wet, de wet die ons gevangen houdt in een gedachtenpatroon dat wij ons aan allerlei regels moeten houden om te delen in Gods liefde. Bij Paulus gaat het dan bijvoorbeeld om allerlei voorschriften over eten en drinken en de besnijdenis. Dan wordt geloven een slavenjuk, dat steeds zwaarder gaat drukken.

Bevrijding gaat ook over de machten van het donker en de dood die ons leven kunnen gaan overheersen. Alles wat ons gevangen houdt, wat ons de hoop ontnemt. Alles wat verhoudingen tussen mensen verziekt, geweld oproept. Het kwaad van oorlog en onrecht. Slavernij. En slavernij kunnen we ook vandaag nog heel letterlijk nemen. Kinderen die werken in mensonterende omstandigheden, in fabrieken en op plantages. Vrouwen die als seks-slavin worden ingezet. Mensen die worden verhandeld.

Het verhaal van God en van Jezus is een doorgaand verhaal van bevrijding. En vrijheid is dan niet zozeer een toestand, een status quo.

Vrijheid is meer een roeping.

4 en 5 mei staan naast elkaar, rug aan rug. 4 mei staat voor het gedenken, voor het terugkijken, naar wat er gebeurde. 5 mei gaat over vieren en over vooruit kijken. Vrijheid is geen eindpunt maar gaat over bewegen, steeds weer een stap zetten die een nieuwe toekomst mogelijk maakt. Een stap vooruit, een stap die je kunt zetten omdat je bent losgemaakt, omdat je bent bevrijd van alles wat jou vasthield.

Je bent geroepen om vrij te zijn, en om die vrijheid dan ook zo te gebruiken dat die vrijheid iets goeds uitwerkt. Je eigen vrijheid gebruiken om ook anderen vrij te laten zijn, te bevrijden als het nodig is. Dat gaat niet vanzelf.

Ik las de afgelopen dagen een stukje over een documentaire die volgende week uitkomt, Born Free. Die gaat over de generatie jongeren in Zuid-Afrika die is geboren rond het jaar waarin Nelson Mandela president werd. Geboren in vrijheid, na de afschaffing van de apartheid. Mandela sprak vaak over de dromen die hij had voor deze nieuwe generatie, maar uit de documentaire blijkt dat deze jongeren de vrijheid en het geluk niet in de schoot geworpen krijgen. Op papier heeft iedereen dezelfde rechten maar de onvrijheid en ongelijkheid zitten diep in de haarvaten van de samenleving.

Vrijheid wordt je niet in de schoot geworpen, vrijheid is een roeping een opdracht. Dit zeg ik niet om te somberen. In die documentaire over Zuid-Afrika komen ook jongeren in beeld met wie het goed gaat. En als we naar onze wereld kijken, is er heel veel goeds om dankbaar voor te zijn. De kans om nu in een oorlog het leven te verliezen, bijvoorbeeld, is vele malen kleiner dan 100 jaar geleden. We zien meer van wat er in de wereld gaande is, vooral ook het negatieve nieuws, maar er is ook ontzettend veel verbeterd in onze levensomstandigheden.

Uit de Bijbelteksten die we lezen spreekt realisme. Ja, we laten ons soms weer een slavenjuk opleggen, we lopen vast, we laten patronen van onvrijheid en ongelijkheid soms weer de overhand krijgen. Dat jubeljaar, dat is eigenlijk ook heel realistisch. Misschien is het iedere 50 jaar wel weer nodig om in te grijpen, patronen weer grondig op de schop te nemen, een nieuw begin maken.

En dat kan, omdat we in de basis mogen leven in vrijheid. Vrijheid omdat Christus ons heeft bevrijd. Omdat de Geest vrijheid in ons ademt. Iedere dag opnieuw, de vrijheid inademen en uitleven. Dat is onze roeping. In vrijheid iedere dag weer het goede kiezen en het goede doen.

Amen